

Bartłomiej M. Wołyniec

ORCID: 0000-0002-0373-7070

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O rzekomym drugim małżeństwie Mikołaja Zebrzydowskiego

On the Second Alleged Marriage of Mikołaj Zebrzydowski

Abstrakt

Genealogia jako dziedzina wiedzy badająca więzy rodzinne, zarówno te wynikające z filiacji, jak i te stanowiące konsekwencje małżeństwa, jest tą z nauk pomocniczych historii, która pozwala m.in. spojrzeć na portretowaną w biografii osobę z perspektywy relacji z poszczególnymi członkami rodziny, jak i miejsca, które dana osoba w kręgu rodzinnym zajmowała. Nie inaczej jest w przypadku wojewody krakowskiego Mikołaja Zebrzydowskiego (1553–1620), którego postać od pewnego już czasu wzbudza coraz większe zainteresowanie badaczy. Jedni skupiają się na jego działalności politycznej, w tym przede wszystkim na wywołanym przez magnata rokoszu, drudzy tematem swoich prac uczynili religijność wojewody i bezpośrednio z nią związaną działalność fundacyjną, inni zaś skupili się na kwestiach o charakterze genealogicznym, w tym na pokazaniu Zebrzydowskiego w kręgu jego rodziny, zarówno tej najbliższej, jak też dalszej. W ostatni w wyżej wymienionych nurtów wpisuje się niniejszy artykuł, który stanowi odpowiedź na pojawiające się w literaturze nieścisłości dotyczące związków małżeńskich Mikołaja Zebrzydowskiego. W opublikowanych ostatnio pracach pojawiła się bowiem informacja o dwóch małżeństwach wojewody krakowskiego, z których pierwsze miał

zawrzeć z nieznaną z imienia kobietą, drugie zaś z Dorotą z Herburtów, która zmarła w 1610 r. Stanowi to konsekwencję niepoprawnie przetłumaczonego, a następnie źle zinterpretowanego wpisu z Metryki Koronnej, o czym też szerzej traktuje niniejszy artykuł. Zawarte we wpisie sformułowanie *ad secundas nuptias* odnosi się bowiem do mogącego zaistnieć w przyszłości hipotetycznego związku małżeńskiego, który łączyłby wdowę po Mikołaju Zebrzydowskim – Dorotę z Herburtów – z innym mężczyzną. Tym samym wpis w Metryce Koronnej nie odnosi się do związków małżeńskich wojewody, a co za tym idzie nie mówi nic o jego rzekomych dwóch małżeństwach.

Słowa kluczowe: Mikołaj Zebrzydowski, Dorota z Herburtów, małżeństwo, genealogia, krytyczna analiza źródła

Abstract

Genealogy as a branch of knowledge that studies family ties, both those arising from ancestry and intermarrying, is the one of the auxiliary disciplines of history, which allows looking at a person portrayed in a biography from the perspective of their relations with individual family members, in addition to the place that the person occupied in the family. It is no different in the case of the Cracow Voivode Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), who has been arousing increasing interest among researchers for some time now. Some have focused on his political activities, including primarily the rebellion he ignited, others have studied the voivode's religiosity and his associated charitable activities, while others have focused on genealogical issues, including showing Zebrzydowski in the circle of his family, both immediate and distant. The last of the above-mentioned trends is the focus of this article, which responds to inaccuracies appearing in the literature regarding the number of marriages of Mikołaj Zebrzydowski. In recently published works there has been information about two marriages of the Voivode of Cracow, the first of which he was said to have entered into with a woman unknown by name, and the second one with Dorota nee Herburt, who died in 1610. These inaccuracies are a consequence of an incorrectly interpreted entry in *The Crown Register (Metrica Regni Poloniae)*, which is discussed in more detail in this article. This is because the phrase *ad secundas nuptias*, contained in the entry, refers to a hypothetical marriage that could occur in the future, which would unite Mikołaj Zebrzydowski's prospective widow, Dorota Herburt, with another man. Thus, the entry in the *The Crown Register* does not refer to the Zebrzydowski's marital relationships, and thus says nothing about his alleged second marriage.

Keywords: Mikołaj Zebrzydowski, Dorota Herburt, marriage, genealogy, critical source interpretation

W ostatnim czasie, w związku z obchodami 400-lecia śmierci wojewody krakowskiego Mikołaja Zebrzydowskiego (1553–1620), wśród badaczy wzrosło zainteresowanie postacią przywódcy rokoszu sandomierskiego: nie tylko w kontekście jego aktywności politycznej oraz roli, jaką odegrał w życiu religijnym państwa polsko-litewskiego, ale także na polu relacji z poszczególnymi członkami rodziny – zarówno tej najbliższej, jak i z dalszymi krennymi oraz powinowatymi. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują: monografia *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620). Szkic biograficzny* autorstwa Tomasza Graffa, Bartłomieja Michała Wołyńca i s. Elżbiety Eleny Wróbel¹, a także praca – będąca pokłosiem konferencji zorganizowanej w klasztorze oo. bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej – *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, której redaktorem był o. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM². Zarówno w szkicu biograficznym, jak i w publikacji pokonferencyjnej poruszone zostały kwestie o charakterze genealogicznym: omawiające pochodzenie rodziny Zebrzydowskich, jej rozrastanie się i podział na dwie linie (wielkopolską – „na Więcborku”, oraz małopolską), a także zawierane przez poszczególnych jej członków małżeństwa oraz związane z nimi konsekwencje prawne. I tak w szkicu biograficznym, w jego pierwszym rozdziale: *Genealogia Zebrzydowskich*, zajął się nimi Bartłomiej M. Wołyńiec³, zaś w publikacji pokonferencyjnej omówiła je Patrycja Gąsiorowska, będąca autorką artykułu *Od Jana do Michała. Zarys dziejów rodu Zebrzydowskich*⁴.

Oboje autorzy, choć pisali swoje teksty mniej więcej w tym samym czasie, to jednak czynili to niezależnie od siebie. Wskazuje na to m.in. struktura każdego z tekstów, a także różne rozłożenie akcentów na poruszane w ich pracach zagadnienia. Niemniej korzystając z tej samej podstawy źródłowej, zaprezentowali analogiczne stanowisko w kwestii

1 Tomasz Graff, Bartłomiej Wołyńiec, Elżbieta Elena Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski 1553–1620. Szkic biograficzny* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2020).

2 *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (Kraków: Wydawnictwo Homini, 2021).

3 Graff, Wołyńiec, Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski*, 15–45.

4 Patrycja Gąsiorowska, „Od Jana do Michała. Zarys dziejów rodu Zebrzydowskich”, w: *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus*, 11–46. W publikacji tej ukazały się ponadto jeszcze dwa artykuły, w których pojawiły się wątki odnoszące się do dziejów rodziny Zebrzydowskich: Tomasz Moskal, „Zebrzydowscy na kartach polskiego wydania dzieła Roberta Bellarmina *De Ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum z 1616 r.*” (47–64) oraz Agata Dworzak, „Galeria portretowa Zebrzydowskich w klasztorze oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej” (223–254).

małżeństwa, a właściwie dwóch – jak oboje wskazali – małżeństw Mikołaja Zebrzydowskiego. W ich opinii wojewoda krakowski, zanim ożenił się z Dorotą z Herburtów, był mężem nieznaney z imienia kobiety, o której tak naprawdę nie było nic wiadomo, bowiem zarówno o niej samej, jak i jej małżeństwie nie wspominały analizowane do tej pory źródła. W konsekwencji w tekście autorstwa Bartłomieja M. Wołyńca zostało stanowczo i jednoznacznie stwierdzone, że wojewoda krakowski miał dwie żony:

Dotychczas uważano, że Mikołaj Zebrzydowski miał jedną żonę. Tymczasem zachowały się źródła, w których osobiście wspominał o swoim pierwszym małżeństwie. Niestety, nie podał w nich imienia małżonki⁵.

Nieco ostrożniejsza w swoich rozważaniach była Patrycja Gąsiorowska, która wyraziła w tej kwestii jedynie przypuszczenie: „Było to najpewniej jego drugie małżeństwo”⁶. Autorka oparła je wszak na zapisie źródłowym znajdującym się w *Metryce Koronnej*, którego fragment – *ad secundas nuptias* – przywołała jako uwiarygodnienie przedstawionej przez siebie hipotezy:

O fakcie tym wiadomo ze wzmianki źródłowej w *Metryce Koronnej* z 4 czerwca 1588 r., gdy [Mikołaj Zebrzydowski] ustanowił opiekunów prawnych: dla swych dzieci ze związku z Dorotą z Fulsztyna [...], natomiast dla spraw nie dotyczących drugiego związku małżeńskiego (*ad secundas nuptias*) ustanowił: Jana Zamoyskiego, Bernarda Maciejowskiego, wówczas biskupa łuckiego oraz Marcina Leśniowskiego z Obór, kasztelana podlaskiego i starostę stężyckiego⁷.

Zapis ten został wykorzystany także przez Bartłomieja M. Wołyńca, który – choć zamieścił go jedynie w przypisie – na nim właśnie oparł tezę o dwóch małżeństwach wojewody krakowskiego.

Oboje autorzy – jak należy przypuszczać – zasugerowali się w swoich rozważaniach nie tyle tekstem samego źródła, ile jego opracowaniem w formie regestu, który zamieszczony został w *Sumariuszu Metryki Koronnej* w następującym brzmieniu:

5 Graff, Wołyńiec, Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski*, 25. Tym wnioskiem zasugerował się także Tomasz Graff: Graff, Wołyńiec, Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski*, 58.

6 Gąsiorowska, „Od Jana do Michała”, 22–23.

7 *Ibidem*.

Król przyjmuje zeznanie Mikołaja Zebrzydowskiego z Zebrzydowic, starosty generalnego krakowskiego, starosty bolesławskiego i lanckorońskiego, złożone przed aktami kancelarii koronnej. Zebrzydowski ustanowił opiekunów prawnych dla swoich dzieci ze związku z Dorotą z Fulsztyna; dla syna Jana i córek Zofii i Anny a także dla wszystkich swoich dóbr. Jako głównego tutora ustanowił żonę, Dorotę z Fulsztyna, dla spraw nie dotyczących drugiego związku małżeńskiego [wyr. – BW] ustanowił jako tutora Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana koronnego, a także Bernarda Maciejowskiego, biskupa łuckiego, Marcina Leśniowolskiego z Obór, kasztelana podlaskiego i starostę łosickiego⁸.

Wnikliwa analiza filologiczna tekstu źródła pozwala wszak stwierdzić, że zarówno autorzy cytowanego rejestru, jak i idący ich śladem historycy popełnili błąd⁹. W konsekwencji na kartach kilku publikacji naukowych pojawiły się informacje o rzekomo dwóch małżeństwach Mikołaja Zebrzydowskiego. Użyte w treści źródła sformułowanie *ad secundas nuptias* odnosiło się bowiem nie do wojewody krakowskiego, ale do jego żony Doroty z Herburtów, która po śmierci swojego męża mogłaby – hipotetycznie – wstąpić w kolejny związek małżeński. W takim jednak przypadku – zgodnie z treścią dokumentu – utraciłaby prawo do sprawowania kurateli na swoimi dziećmi: zarówno żyjącymi już wówczas (Janem, Zofią i Anną), jak i tymi, które w przyszłości mogłyby się jeszcze narodzić z jej małżeństwa z wojewodą krakowskim, jak i nad wszelkimi należącymi do nich dobrami ziemskimi. W takiej sytuacji jedynymi opiekunami potomków Mikołaja Zebrzydowskiego i Doroty z Herburtów mieli być: hetman i kanclerz wielki koronny Jan Zamoyski, biskup łucki Bernard Maciejowski oraz kasztelan podlaski i starosta łosicki Marcin Leśniowolski, którzy – gdyby Dorota z Herburtów pozostała wdową – i tak mieli ją wspierać zarówno w zarządzaniu majątkiem, jak i we wszystkich sprawach związanych w wychowaniem dzieci¹⁰.

Omawiany dokument, którego treść wprowadziła w ostatnim czasie całkiem sporo zamieszania w historiografii, nigdy nie został zrealizowany. Jedyna żona Mikołaja Zebrzydowskiego – Dorota z Herburtów, córka

8 *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria Nowa*, red. Wojciech Krawczuk, t. IV: *Księga wpisów podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego z okresu marzec 1588 – grudzień 1590 (MK 135 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie)*, oprac. Wojciech Krawczuk, Michał Kulecki (Warszawa: DiG, 2010), nr 29.

9 W tym miejscu składam serdeczne podziękowanie Panom Profesorom: Marianowi Wolskiemu i Tomaszowi Graffowi za zwrócenie mojej uwagi na konieczność szczegółowej analizy filologicznej omawianego źródła.

10 Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Metryka Koronna (dalej: MK) 135, k. 28v-29v.

Jakuba Herburta z Fulsztyna i jego drugiej żony Katarzyny z Radochowcza Wapowskiej¹¹ – zmarła bowiem dziesięć lat przed swoim mężem, doczekawszy się z nim syna Jana oraz córek: Zofii, Anny i Gryzeldy. Ostatnia z nich – niewspomniana w dokumencie – urodziła się niebawem po jego wpisaniu do księgi akt Metryki Koronnej, co potwierdza zapis w krakowskich księgach grodzkich, gdzie Zebrzydowski ponowił swój zapis z roku poprzedniego, tym razem wymieniając wśród dzieci Gryzeldę¹². W świetle tych ustaleń wydaje się, że zapis z czerwca 1588 r. miał charakter czysto teoretyczny, bowiem Mikołaj Zebrzydowski ustanowił w nim opiekunów także nad „wszystkimi innymi swoimi dziećmi, które z Bożą pomocą ze szlachetnej Doroty z Fulsztyna, małżonki swojej najdroższej będą spłodzone”¹³. Zebrzydowski był prawdopodobnie świadomy, iż jego żona w tym właśnie czasie była już w ciąży i niebawem przyjdzie na świat jego kolejny potomek lub też kolejni potomkowie. Osobną kwestią pozostają natomiast motywy, którymi kierował się wojewoda, ustanawiając opiekunów dla swoich małoletnich dzieci. Być może była to choroba lub też nagłe pogorszenie stanu zdrowia, co tłumaczyłaby m.in. nakreślona przez Mikołaja Zebrzydowskiego sytuacja hipotetycznie możliwego kolejnego związku jego żony, a więc przyjęte przez wojewodę założenie, że to on jako pierwszy pożegna się ze światem doczesnym. Bezsporne pozostaje natomiast to, że z dokumentu wystawionego 4 czerwca 1588 r. w Krakowie wynika, że Mikołaj Zebrzydowski tylko raz wstępował w związek małżeński, a jego jedyną żoną była Dorota z Herburtów.

11 Katarzyna z Radochowcza Wapowska wyszła po śmierci swojego pierwszego męża za Kacpra Maciejowskiego, koniuszego koronnego, starostę radomskiego, burgrabiego krakowskiego (1604) i kasztelana lubelskiego (1606–1611). *Urządnicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Witold Kłaczewski, Waław Urban (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1991), nr 66; *Urządnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Stanisław Cynarski, Alicja Falinowska-Gradowska (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1990), nr 953. Zob. także: Gąsiorowska, „Od Jana do Michała”, 21; Jerzy Michalewicz, „Kasper Maciejowski herbu Ciołek (zm. 1611), koniuszy koronny, kasztelan lubelski”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 19 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974), 59–60.

12 Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), *Castrensia Cracoviensia* (dalej: CC) *Inscriptiones* 140, k. 357–358. Por. Graff, Wołyniec, Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski*, 58.

13 AGAD, MK 135, k. 28v-29v.

Aneks¹⁴

Król Zygmunt III Waza przyjmuje zeznanie Mikołaja Zebrzydowskiego z Zebrzydowic, starosty generalnego krakowskiego, starosty bolesławskiego i lanckorońskiego, złożone przed aktami kancelarii koronnej. Zebrzydowski ustanowił opiekunów prawnych dla swoich dzieci ze związku z Dorotą z Fulsztyna; syna Jana i córek Zofii i Anny a także dla wszystkich swoich dóbr. Jako głównego tutora ustanowił żonę, Dorotę z Fulsztyna, a także Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana koronnego, Bernarda Maciejowskiego, biskupa łuckiego oraz Marcina Leśniowolskiego z Obór, kasztelana podlaskiego i starostę łosickiego.

Kraków, 4 VI 1588

Or.: *nieznany*

Kop.: AGAD, MK 135, k. 28v-29v.

Tekst łaciński

[28v] Nicolaus Zebrzydowski liberis suis tutores assignat.

Sigismundus tertius¹⁵ etc. Significamus etc. Quod comparens personaliter coram nobis actisque Cancellariae nostrae Generosus Nicolaus Zebrzydowski de Zebrzydowicze¹⁶ Generalis Cracoviensis, Lanczkorunensis, Boleslaviensisque Capitaneus recedendo a Terris Palatinatibus districtibus, iure ac iurisdictionibus suis quibusvis propriis et competens, et se quo ad actum praesentem huic iurisdictioni nostrae incorporans et subijciens] sanus mente et corpore existens ac matura deliberatione praehabita, palam, libere

14 Opracowano na podstawie *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do poł. XIX w.*, oprac. Kazimierz Lepszy (Warszawa: Zakład im. Ossolińskich, 1953).

15 *Zygmunt III Waza (1566–1632), król polski i wielki książę litewski w latach 1587–1632*; Henryk Wisner, *Zygmunt III Waza* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2006).

16 *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), starosta stężycki (1582), rycki (1585–1620), generalny krakowski (1595–1620), wojewoda lubelski (1589–1597), starosta lanckoroński (1590–1598), śniatyński (1596–1620), bolesławski, marszałek wielki koronny (1596–1600), wojewoda krakowski (1601–1620). Zmarł 17 VI 1620 r. Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy, oprac. Krzysztof Chłapowski et al. (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992), nr 411; Urzędnicy województwa krakowskiego, nr 351, 412; Urzędnicy województwa lubelskiego, nr 373.*

et per expressum re- [29r] -cognovit. Quia Generosorum Ioannis¹⁷ filii, et Zophiae¹⁸ ac Annae¹⁹ filiarum suarum aliorumque omnium liberorum suorum ex Generosa Dorothea de Fulstyn²⁰ consorte sua charissima in posterum Deo favente procreandorum, nec non omnium bonorum suorum haereditariorum et obligatoriorum mobilium et immobilium, habitorum et in posterum habendorum. Tutoriam, regimen, curationem et administrationem praenominatae Dorotheae de Fulstyn, tantisper **quod non proceserit ad secundas nuptias** Illustrissimo ac Magnifico Ioanni Zamoyski de Zamosczie²¹ Regni Poloniae Cancellario et Exercituum Supremo Belzensique Mariaemburgensi Miedzyrzecensi Knissinensique Capitaneo, tum Reverendo in Christo patri Domino Bernhardo Maczieiowski²² Dei gratia Episcopo Luceoriensi ac Magnifico Martino Lessniowolski de Obory²³ Castellano Podlachiae ac Capitaneo Lossicensi, tam omnibus in solis quam cuilibet ipsorum

-
- 17 Jan Zebrzydowski (1583–1641), syn Mikołaja i Doroty z Herburtów. W latach 1620–1641 był miecznikiem koronnym, pułkownikiem województwa krakowskiego (1624, 1632), a także starostą lanckorońskim i nowokorczyńskim. Zmarł w 1641 r. *Urzednicy centralni i nadworni*, nr 483.
- 18 Zofia Zebrzydowska (zm. 1637), córka Mikołaja i Doroty z Herburtów: Graff, Wołyniec, Wróbel, Mikołaj Zebrzydowski, 26–27.
- 19 Anna Zebrzydowska (zm. po 1630), córka Mikołaja i Doroty z Herburtów: Graff, Wołyniec, Wróbel, Mikołaj Zebrzydowski, 26–27.
- 20 Dorota Herburtówna (z Fulsztyna) Zebrzydowska (zm. 1610), żona Mikołaja Zebrzydowskiego: Graff, Wołyniec, Wróbel, Mikołaj Zebrzydowski, 25–26.
- 21 Jan Zamoyski (1542–1605), sekretarz królewski (1565), starosta bełski (1572–1605), knyszynski (1574), międzyrzeczki, podkanclerzy koronny (1576–1578), kanclerz wielki koronny (1578–1605), hetman wielki koronny (1581–1605), starosta krzeczowski (1580), tykociński, generalny krakowski (1581–1585), malborski (1582), jaworowski (1583–1605), garwoliński, grodecki (1585–1605), dorpacki. Zmarł w 1605 r.: *Urzednicy centralni i nadworni*, nr 124, 213, 644; *Urzednicy województwa krakowskiego*, nr 350; *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVII wieku. Spisy*, oprac. Henryk Gmiterek, Ryszard Szczygieł (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992), nr 322.
- 22 Bernard Maciejowski (1548–1608), starosta bolesławski (1579), chorąży wielki koronny (1574–1582), biskup łucki (1590–1600), biskup krakowski (1600–1605), arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski (1605–1608): Jan Dziegielewski, Jarema Maciszewski, „Bernard Maciejowski h. Ciołek (1548–1608), prymas Polski, kardynał”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 19 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974), 48–52; Jan Obląk, *Kardynał Bernard Maciejowski jako biskup krakowski* (Olsztyn: Gutgraf, 2008).
- 23 Marcin Leśniowolski (zm. 1593), kasztelan podlaski w latach 1581–1593. Zmarł 17 I 1593 r.: *Urzednicy podlascy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Ewa Dubas-Urwanowicz et al. (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994), nr 1185. Halina Kowalska, „Leśniowolski Marcin h. Kolumna vel Roch (zm. 1593, kasztelan podlaski)”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 17 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972), 181–184.

quicunque superstites extiterint, inscribit et concedit prout praesentibus inscripsit et concessit. Dans et concedens eisdem tutoribus liberorum suorum omnimodam et plenariam facultatem, dictum Ioannem filium suum et alios filios si qui in posterum nascentur, ad decursum viginti quatuor annorum cuiuslibet ipsorum, non obstante perfecta aetate natu maioris filias autem ad tempus elocandi ipsarum in matrimonium, educandi instituendi, easdemque filias in matrimonium tradendi, exdotandi, et bona sua praefata omnia gubernandi, regendi, administrandi, omniaque munera legitimorum et sufficientium tutorum, curatorum, et defensorum exercendi praeccludensque eidem filio suo et aliis in posterum oriundis facultatem cuiuslibet dispositionis bonorum durante praesenti tutoria a se inscripta. Et volens id totum pro rato et grato ab omnibus et ab eisdem liberis suis haberi quicquid per ipsos tutores in rem eorundem liberorum suorum actum gestum factumue fuerit, hac [29v] sua praesenti recognitione mediante. Quam nos suscipi ac ratam habens in acta Cancellariae nostrae inscribi iussimus. In cuius rei sigillum etc. Datum Cracoviae die quarta mensis Iunii, anno Domini millesimo quingentesimo octog[esi]mo octavo. Regni nostri primo.

Tekst polski (tłum. Tomasz Babnis)

Mikołaj Zebrzydowski wyznacza swoim dzieciom opiekunów

[My], Zygmunt III itd., stwierdzamy itd., że stawiający się osobicie przed nami i aktami naszej kancelarii szlachezny Mikołaj Zebrzydowski z Zebrzydowic, starosta generalny krakowski, starosta lanckoroński, bolesławski, ustępując z ziem, województw i powiatów, prawa i wszelkich swoich własnych jurysdykcji oraz poddając się tej naszej jurysdykcji i włączając się do niej co do niniejszego aktu, będąc zdrow na ciele i umyśle, po dojrzałym namyśle, otwarcie, w sposób nieprzymuszony i wyraźny przyznał, [29r] że nad swoimi szlacheznymi synem Janem oraz córkami Zofią i Anną oraz wszystkimi innymi swoimi dziećmi, które z Bożą pomocą ze szlacheznej Doroty z Fulsztyna, małżonki swojej najdroższej będą spłodzone, a także nad wszystkimi swoimi dobrami dziedzicznymi i takimi, do których miał prawo wykupu, ruchomymi i nieruchomymi, posiadanyimi i mającymi być posiadanyimi w przyszłości, opiekę, zarząd, kuratelę i administrację wyżej

wspomnianej Dorocie z Fulsztyna (tak długo, jak nie wstąpi w ponowny związek małżeński), najjaśniejszemu i wspomniałemu Janowi Zamoyskiemu z Zamościa, kanclerzowi Królestwa Polskiego i hetmanowi wojsk, staroście bełskiemu, malborskiemu, międzyrzeckiemu i knyszyńskiemu, czcigodnemu w Chrystusie ojcu, panu Bernardowi Maciejowskiemu, z Bożej łaski biskupowi łuckiemu, i wspomniałemu Marcinowi Leśniowowskiemu z Obór, kasztelanowi podlaskiemu i staroście łosickiemu, tak we wszystkich posiadłościach ziemskich, jak i w każdej z nich, niezależnie od tego, którzy będą żyli, zapisuje i odstępuje zgodnie z tym, co w tym dokumencie zapisał i odstąpił. Dając i przyznając tymże opiekunom pełne i całkowite nad swoimi dziećmi, nad wspomnianym Janem, swoim synem, a także innymi synami, gdyby się tacy narodzili w przyszłości, do upływu dwudziestu czterech lat każdego z nich (choćby starszy osiągnął już ten wiek), a nad córkami do czasu wydania ich za mąż, uprawnienie do wychowania i wykształcenia, a tychże córek wydania za mąż i wyposażenia, a nad wszystkich swoimi wspomnianymi dobrami zarządzania, kierowania i administrowania oraz sprawowania wszelkich obowiązków prawnych i odpowiednich opiekunów, kuratorów i obrońców oraz zamykając przed swoim synem i innymi [synami], którzy w przyszłości mają być zrodzeni, możliwość jakiegokolwiek dysponowania dobrami podczas trwania tej przez siebie zapisanej opieki. I chcąc, aby to wszystko w całości było przez wszystkich i przez jego dzieci uważane za słuszne i zasadne, cokolwiek przez tych opiekunów na rzecz tychże swoich dzieci zostałyby uczynione, zdziałane i sprawione, to z uwzględnieniem tego jego obecnego rozporządzenia. Co my przyjęliśmy i – uznając za ważne – nakazaliśmy wpisać do akt naszej kancelarii. Na której to rzeczy [pamiętkę] pieczęć [przywiesiliśmy]. Dane w Krakowie dnia 4 czerwca, roku 1588, naszego panowania roku pierwszego.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD):

Metryka Koronna (MK): 135.

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK):

Castrensia Cracoviensia (CC) Inscriptiones: 140.

Źródła drukowane

Sumariusz Metryki Koronnej. Seria Nowa, red. Wojciech Krawczuk, t. IV: *Księga wpisów podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego z okresu marzec 1588–grudzień 1590 (MK 135 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie)*, oprac. Wojciech Krawczuk, Michał Kulecki (Warszawa: DiG, 2010).

Książki i monografie

- Dworzak Agata, „Galeria portretowa Zebrzydowskich w klasztorze oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej”, w: *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (Kraków: Wydawnictwo Homini, 2021), 223–254.
- Dzięgielewski Jan, Maciszewski Jarema, „Bernard Maciejowski h. Ciołek (1548–1608), prymas Polski, kardynał”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 19 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974), 48–52.
- Ğasiorowska Patrycja, „Od Jana do Michała. Zarys dziejów rodu Zebrzydowskich”, w: *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (Kraków: Wydawnictwo Homini, 2021), 11–46.
- Graff Tomasz, Wołynec Bartłomiej, Wróbel Elżbieta Elena, *Mikołaj Zebrzydowski 1553–1620. Szkic biograficzny* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2020).
- Kowalska Halina, „Leśniowski Marcin h. Kolumna vel Roch (zm. 1593, kasztelan podlaski)”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 17 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972), 181–184.
- Michalewicz Jerzy, „Kasper Maciejowski herbu Ciołek (zm. 1611), koniuszy koronny, kasztelan lubelski”, w: *Polski Słownik Biograficzny* 19 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974), 59–60.
- Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (Kraków: Wydawnictwo Homini, 2021).
- Moskal Tomasz, „Zebrzydowscy na kartach polskiego wydania dzieła Roberta Bellarmina *De Ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum* z 1616 r.”, w: *Mikołaj Zebrzydowski (1553–1620), palatinus et capitaneus Cracoviensis, fundator et defensor Ecclesiae. W czterechsetną rocznicę śmierci*, red. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (Kraków: Wydawnictwo Homini, 2021), 47–64.
- Obłak Jan, *Kardynał Bernard Maciejowski jako biskup krakowski* (Olsztyn: Gutgraf, 2008).
- Urządnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Krzysztof Chłapowski et al. (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992).

Urządnicy podlascy XIV–XVIII wieku. Spisy, oprac. Ewa Dubas-Urwanowicz et al. (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994).

Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVII wieku. Spisy, oprac. Henryk Gmiterek, Ryszard Szczygieł (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992).

Urządnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy, oprac. Stanisław Cynarski, Alicja Falinowska-Gradowska (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1990).

Urządnicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy, oprac. Witold Kłaczewski, Waclaw Urban (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1991).

Wisner Henryk, *Zygmunt III Waza* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2006).